

روش‌های پژوهش در زبان‌شناسی. ویراستار: لیا لیتوزلیتی، لندن، انتشارات کانتینیوم، ۲۰۱۰. ۲۲۷ صفحه^۱.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۲/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۷/۱۰

واژه تحقیق در لغت به معنای رسیدگی کردن، بررسی، بازجویی (فرهنگ قریب)، و ارسای واقعیت (فرهنگ نفیسی)، راست و درست کردن، به حقیقت امری رسیدگی کردن و بازجویی کردن (فرهنگ عمید و لغت‌نامه دهخدا) است. تعریف تحقیق، به عنوان یک فرایند پژوهشی، شکل خاصی از دانش آکادمیک است (به نقل از دلاور، ۱۳۷۴: ۲۳). دستیابی به هدف‌های علم یا شناخت علمی میسر نخواهد بود، مگر زمانی که با روش‌شناسی درست صورت پذیرد. روش‌شناسی را می‌توان از چند دیدگاه مطمح نظر قرار داد: از دیدگاهی، روش‌شناسی مطالعه منظم و منطقی اصولی است که تفحص علمی را راهبری می‌کند. از این دیدگاه، روش‌شناسی شاخه‌ای از منطق و یا حتی فلسفه است. دیدگاه دیگر، روش‌شناسی را شاخه‌ای از علم می‌داند (ساروخانی، ۱۳۷۷: ۲۲). روش‌های پژوهش، ابزارها و شیوه‌هایی برای انجام پژوهش هستند. پژوهش، اصطلاحی است که آزادانه برای هر نوع از تحقیق استفاده می‌شود تا حقایق جدید یا جالب را کشف کند. مانند تمام فعالیت‌ها، دقتی که در انجام هر پژوهش انجام می‌گیرد، در کیفیت نتایج بازتاب خواهد داشت (ولیمز^۲، ۲۰۱۱: ۱). در همه علوم، و از جمله زبان‌شناسی، لازم است بدانیم چه ابزارهای مناسبی برای این حوزه وجود دارد و چگونه از آنها استفاده کنیم تا به بهترین نتیجه منجر شود. اولین گام، در هر حوزه‌ای، انتخاب روش پژوهش مناسب برای آن حوزه است. پل الدرسون^۳ در این باره می‌گوید: «مشکلی را ندیده‌ام، هر چند پیچیده، که اگر از راه درست به آن نگاه کنید، باز هم پیچیده باشد». در هر کدام از زمینه‌های مختلف زبان‌شناسی، کتاب‌های روش‌شناسی متعددی به زبان انگلیسی وجود دارد، اما کتاب‌هایی که به بررسی روش پژوهش در تمام، یا دست‌کم بیشتر، حوزه‌های زبان‌شناسی بپردازد، چندان فراوان نیست. دو کتاب روش‌های پژوهش در زبان‌شناسی (ری^۴ و بلومر^۵، ۲۰۰۶) و (پودسوا^۶ و شارما^۷، ۲۰۱۳) از آن جمله‌اند.

در نگاهی اجمالی، هدف از تألیف کتاب روش‌های پژوهش در زبان‌شناسی، ضمن روشن کردن پیچیدگی‌های پژوهش در این رشته، پاسخ به این پیچیدگی‌ها با استفاده از

-
1. Lia Litosseliti (ed.) (2010). *Research Methods in Linguistics*. London: Continuum.
 2. N. Walliman
 3. P. Alderson
 4. A. Wray
 5. A. Bloomer
 6. R. J. Podesva
 7. D. Sharma

روش‌های ساده و قابل‌فهم است. ده فصل ارائه‌شده در این کتاب، با طرح مسائل کلیدی، اصول و روش‌های اصلی در پژوهش زبان‌شناختی، خوانندگان را راهنمایی می‌کند. ایده‌های ارائه‌شده توسط این نویسندگان در مجلات و کتاب‌های مختلف بیان شده‌است. در نتیجه، این مجموعه می‌تواند به‌عنوان منبعی به‌روز و دست‌اول، مورد استفاده پژوهندگان و دانشجویان باشد. با استفاده از این کتاب، افراد تازه‌وارد به رشته زبان‌شناسی، ضمن درک روشنی از مسائل کلیدی و نمونه‌های فراوانی از آن، می‌توانند بین نظریه و کاربرد آن پیوندهای محکمی برقرار کنند. کتاب به سه بخش کلی تقسیم شده است: مسائل، روش‌های تحقیق کمی و پیکره‌ای و در آخر، روش‌های تحقیق کیفی. این تقسیم‌بندی برای سهولت دسترسی به منابع انتخاب شده است، اما بر همه خوانندگان آشکار است که برخی از روش‌های پژوهش را نمی‌توان، به‌سادگی، کمی یا کیفی در نظر گرفت. هر فصل با یک طرح کلی آغاز می‌شود و پس از معرفی مفاهیم پایه، به مرور مسائل کلیدی می‌پردازد. سپس نمونه‌های گویایی از پژوهش‌های زبانی متأخر را معرفی می‌کند.

جیم ساندرلند^۱، اولین فصل کتاب، پرسش‌های پژوهش در زبان‌شناسی، را با این مقدمه آغاز می‌کند که «چرا به پرسش‌های پژوهش نیازمندیم؟». نویسنده در پاسخ به این سؤال، پرسش‌ها را کلید هر پژوهش تجربی در علوم اجتماعی می‌داند و به نقل از ماسون^۲ (۲۰۰۲) می‌نویسد: «پرسش‌های پژوهش ابزارهایی هستند که شما به آنها اعتماد می‌کنید تا از علاقه پژوهشی گسترده به پژوهش متمرکز خود برسید، بنابراین اهمیت آنها اغراق‌آمیز نیست» (لیتوزلیتی، ۲۰۱۰: ۹). نوشته در ادامه، میان دو اصطلاح «فرضیه^۳» و «پرسش^۴» تفاوت می‌گذارد؛ اگرچه این دو اصطلاح بسیار به هم مرتبط‌اند، اما او فرضیه را ویژگی اصلی علوم تجربی می‌داند تا علوم اجتماعی. تفاوت اصلی این است که فرضیه دقیق‌تر است، درحالی‌که پرسش‌های پژوهش برای روشن کردن پژوهش‌های دیگر تولید می‌شوند و بنابراین نمی‌توانند بخشی از فرضیه باشند. فرضیه، ویژگی پژوهش‌های کمی است و پرسش، ویژگی پژوهش‌های کیفی. او همچنین به این نکته اشاره می‌کند که پرسش‌های پژوهش نباید کلی، مبهم و چندبعدی باشند. یکی از بحث‌های دیگر این فصل، تفاوت بین عنوان^۵، پرسش و مسئله^۶ است. نویسنده اشاره می‌کند که پرسش پژوهش از یک موضوع بیرون می‌آید و نه برعکس. در ادامه

-
1. J. Sunderland
 2. J. Mason
 3. hypothesis
 4. question
 5. topic
 6. puzzle

بحث، تمایزهای دوگانه‌ای بین انواع پرسش‌های پژوهش مطرح می‌شود. ساندرلند پرسش‌های پژوهش را به انواع «اولیه/ ثانویه»^۱، «اصلی/ فرعی»^۲، «فراگیر/ وابسته»^۳، «تجربی/ نظری»^۴ تقسیم می‌کند و یادآور می‌شود که باید در انتخاب تک‌تک واژه‌های پرسش و معنی آنها، دقت کرد و به قول ماسون (۲۰۰۲) باید از خودمان بپرسیم «آیا کسی جز من، این پرسش‌ها را درک می‌کند؟» (همان: ۱۱). ساندرلند، به‌عنوان یک قاعده کلی، این نکته را متذکر می‌شود که پرسش‌های پژوهش باید روشن، از لحاظ عقلی چالش‌برانگیز، و، از آن مهم‌تر، قابل پژوهش و قابل اجرا باشند. در همین راستا، او به پرسش‌هایی که با «چرا» آغاز می‌شوند، توجه می‌کند و یادآور می‌شود که پاسخ به چنین پرسش‌هایی در علوم اجتماعی و علوم انسانی بسیار مشکل است و معمولاً رضایت همگان را به دنبال ندارد. در نهایت، نویسنده در پایان فصل، جدولی ساده اما سودمند را معرفی می‌کند که به پژوهش‌گران و دانشجویان کمک می‌کند تا افکار و تصمیمات خود را سازماندهی و تمام پرسش‌ها، داده‌ها و تحلیل آنها را مستندسازی کنند.

در مقاله دوم از بخش مسائل زبانی، جو انگوری^۵ به بررسی روش‌های پژوهش کمی و کیفی و امکان ترکیب این دو روش می‌پردازد. او این روش سوم را «روش آمیخته»^۶ می‌نامد و فایده آن را در برطرف کردن موانع و مشکلات انتخاب روش‌های تک‌بعدی می‌داند. ضمن آنکه، به خواننده، از موانع مفهومی و معرفت‌شناختی انتخاب این روش آگاهی می‌دهد. در بخش اول مقاله، پس از معرفی چندین پژوهش با روش سوم، به معرفی روش آمیخته می‌پردازد. از منظری، نویسنده بین دو واژه «ترکیب و ادغام»^۷ روش‌های پژوهش، تفاوت قائل می‌شود و دیدگاه‌های مختلف درباره این دو واژه را بیان می‌کند. او از قول برانن^۸ (۲۰۰۵) نقل می‌کند که: «روش‌های آمیخته لزوماً بهترین روش نیستند» (همان: ۲۳). زمانی که نویسنده از رویکرد یکپارچه صحبت می‌کند، از واژه «مثلی»^۹ استفاده می‌کند و اشاره می‌کند که مثلث‌بندی یکی از دلایل کلیدی برای اتخاذ روش پژوهش آمیخته است. انگوری، همچنین از قول کوهن^{۱۰} و مانیون^{۱۱} (۱۹۹۴) مثلث‌بندی را یکی از مفاهیم روش‌شناختی مهم در فهرست ویژگی‌های طرح‌های پژوهشی خوب، می‌داند (همان: ۳۴). نویسنده، بعد از ارائه چند نقد از دیدگاه پژوهش‌گران مختلف بر این روش، سودمندی‌های استفاده از آن را، از طریق بررسی مطالعات انجام‌شده در حوزه «گفتمان محل کار»^{۱۲} بیان می‌کند. او، از قول هلمز^{۱۳} و مارا^{۱۴} (۲۰۰۲)،

1. primary/ secondary
2. main/ contributory
3. overarching/ subordinate
4. empirical/ theoretical
5. J. Angouri
6. mixed methodology
7. Combination or integration

8. J. Brannen
9. Triangulation
10. L. Cohen
11. L. Manion
12. workplace discourse
13. J. Holmes
14. M. Marra

نقل می‌کند که اگرچه مطالعات گفتمانی ذاتاً کیفی هستند، اما پژوهش‌های اخیر نشان داده است که ترکیب پارادایم‌های کمی و کیفی می‌تواند نتایج بهتری را دربر داشته باشد. او از مفهوم «محل کار» به‌عنوان یک مکان مهم برای بسیاری از حوزه‌ها، از جمله جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، مدیریت و زبان‌شناسی یاد می‌کند. در زبان‌شناسی، هنگامی که زبان مرکز مطالعه است، باید از منظرهای مختلف، دیدگاه‌های کاربردی یا زبان‌شناسی اجتماعی، به بررسی جامعه هدف پرداخت و از روش‌های گوناگون، مانند پرسش‌نامه، مصاحبه‌های چهره‌به‌چهره، مطالعه پیکره‌ای اسناد نوشتاری و مانند اینها، استفاده کرد. نویسنده، در پایان فصل، به‌صورت کلیدی، سودمندی‌های به‌کارگیری روش‌های آمیخته را برمی‌شمارد: درحالی‌که مطالعات تک‌بعدی منجر به نتایج غنی در مجموعه داده‌ها می‌شود، روش‌های آمیخته چندمنظوره هستند و می‌توانند از دیدگاه جامع‌تری به بررسی مسائل بپردازند. این روش‌ها به‌صورت مرزهای بین‌رشته‌ای عمل می‌کنند و بر محدودیت‌های روش‌های تک‌بعدی غلبه می‌کنند تا پدیده‌های پیچیده و مسائل پژوهشی مانند محل کار را مطالعه کنند. استفاده از این پارادایم سوم در حال افزایش است و لازم است در برنامه‌های تحصیلات تکمیلی و درس روش تحقیق گنجانده شود.

در مقاله اول از بخش دوم، سباستین ریزینگر^۱، به معرفی مفاهیم، چارچوب‌ها و مسائل مرتبط با روش پژوهش کمی می‌پردازد. وی، در ابتدای مقاله، تمایز مهم بین دو روش کمی و کیفی را بیان می‌کند. روش‌های کمی بر مقدار تأکید دارند و قیاسی^۲ اند، درحالی‌که روش‌های کیفی بر چگونگی تأکید دارند و استقرایی^۳ هستند. در بخش بعدی، مسائل مهم مرتبط با روش‌های کمی مطرح می‌شود: متغیرها^۴، پایایی^۵، اعتبار اندازه‌گیری^۶، قابلیت اندازه‌گیری مسائل مختلف و ابزارهای اندازه‌گیری (پرسش‌نامه^۷، ضبط صوت). برای سنجش پایایی، روش آزمون-بازآزمون^۸ و پایایی دونیمه^۹ پیشنهاد می‌شود. برای اعتبار، اعتبار اندازه‌گیری و اعتبار ابزار^{۱۰} بسیار مهم است. ساده‌ترین و البته قابل اعتمادترین روش برای تضمین اعتبار عقل سلیم است. در بخش بعدی مقاله انواع طرح‌های پژوهش بررسی می‌شود. طرح بررسی‌های مقطعی^{۱۱} و طرح بررسی‌های طولی^{۱۲} که این خود شامل دو نوع طرح‌های پنل^{۱۳} و همگن^{۱۴} است. مهم‌ترین سودمندی و، در عین حال، زیان طرح‌های طولی، مشکل حفظ نمونه‌ها در طول زمان واقعی است. مشکل بزرگ دیگر در ارتباط با این دو بررسی، دست‌کاری متغیرهاست. این مشکل

1. S. M. Rasinger

2. Deductive

3. Inductive

4. Variable

5. Reliability

6. measurement validity

7. Questionnaire

8. test-retest method

9. 'split-half' method

10. instrument validity

11. cross-sectional design

12. longitudinal study

13. panel design

14. cohort design

با کمک طرح‌های تجربی^۱ حل می‌شود. در بخش پایانی مقاله، از میان ابزارهای اندازه‌گیری، نویسنده شیوه طراحی، سودمندی‌ها و موانع روش پرسش‌نامه در پژوهش کمی را مرور می‌کند. سپس بر استفاده از پرسش‌نامه در پژوهش کمی تأکید می‌کند و ایده‌هایی عملی برای طراحی، تفسیر و کدگذاری پرسش‌نامه‌ها ارائه می‌دهد.

عنوان دومین مقاله از بخش دوم، **الفبای تحلیل کمی و چگونگی ساخت و پردازش داده‌هاست** و مکمل فصل پیشین است. اِرز لُون^۲ در ابتدای بحث این نکته را یادآور می‌شود که برای موضوع‌هایی که در معرض تحلیل کمی قرار می‌گیرند، دو شرط کمیّت‌پذیری و شمارش‌پذیری ضروری است. نویسنده، در ادامه بحث، روش‌های آماری مختلف تحلیل کمی را معرفی می‌کند. او بر استفاده از روش آمار توصیفی^۳ برای آمار استنتاجی^۴، برحسب آزمون فرضیه تجربی^۵، تأکید می‌کند. در بخش بعدی مقاله، انواع متغیرها (مستقل^۶ و وابسته^۷) و (پیوسته^۸ و مقوله‌ای^۹) معرفی می‌شوند و بر اهمیت انتخاب روش آماری مناسب، براساس استفاده از انواع متغیرها، تأکید می‌شود. سپس، به بررسی متغیر وابسته در زبان‌شناسی پرداخته و دو آزمون مشهور برای بررسی این نوع متغیر معرفی می‌شوند: آزمون خی^{۱۰} (زمانی که متغیر وابسته مقوله‌ای است) و آزمون تی^{۱۱} (زمانی که متغیر وابسته پیوسته است). این دو آزمون زمانی استفاده می‌شوند که تنها یک متغیر وابسته و یک متغیر مستقل وجود داشته باشد و برای متغیرهای بیشتر، آزمون‌های پیچیده‌تری مانند رگرسیون خطی^{۱۲}، آنالیز واریانس یک‌طرفه (آنوا)^{۱۳} و غیره نیاز است. در بخش پایانی مقاله، نویسنده با استفاده از دو آزمون خی و تی، به تحلیل داده‌هایی که با استفاده از دو روش ضبط‌کردن و پرسش‌نامه جمع‌آوری شده‌اند، می‌پردازد.

فصل پنجم به معرفی **روش‌های پیکره‌ای در زبان‌شناسی** می‌پردازد. پل بیکر^{۱۴} زبان‌شناسی پیکره‌ای را نه شاخه‌ای از زبان‌شناسی، بلکه یک روش‌شناسی^{۱۵} می‌داند. در بخش ۲-۵ به این نکته اشاره می‌شود که زبان‌شناسی پیکره‌ای بر نمونه‌های واقعی زبان تکیه دارد، در مقابل دیگر مدل‌های زبانی که بر نمونه‌های ساختگی یا درون‌نگری^{۱۶} تولید شده باشند. این روش به پژوهشگران اجازه می‌دهد که الگوهای زبانی را کمی کنند و از این طریق به نتایج

1. Experimental design
2. E. Levon
3. descriptive statistics
4. inferential statistics
5. experimental hypothesis
6. independent variable
7. dependent variable
8. continuous variable

9. categorical variable
10. chi-square test
11. t-test
12. linear regression
13. ANOVA
14. P. Baker
15. methodology
16. introspective

محکم‌تری دست پیدا کنند. در بخش بعد، تمایز میان دو رویکرد پیکره‌بنیاد و پیکره‌یار مطرح و اشاره می‌شود. زبان‌شناسان پیکره‌بنیاد^۱ «زبان‌شناسی پیکره‌ای به‌مثابه یک روش» را می‌پذیرند، حال آنکه «زبان‌شناسی پیکره‌ای به‌مثابه نظریه‌ای درباره زبان» مورد تأیید زبان‌شناسان پیکره‌یار^۲ است. نویسنده در تعریف پیکره می‌نویسد: «یک پیکره مجموعه محدودی از متون است که با هدف نمایندگی^۳ گونه‌ای^۴ از زبان، نمونه‌برداری^۵ شده و می‌تواند در رایانه ذخیره و به‌کار گرفته شود». در ادامه، به ساخت و نشانه‌گذاری پیکره‌ها اشاره و چند نمونه از پیکره‌های نشانه‌گذاری یا برچسب‌خورده معرفی می‌شود. در یک طبقه‌بندی کلی، می‌توان پیکره‌ها را در دو دسته کلی عمومی^۶ و تخصصی^۷ جای داد. هدف پیکره عمومی نمایاندن یک زبان خاص است (مانند پیکره ملی بریتانیا^۸). در یک تمایز دیگر می‌توان پیکره‌ها را براساس نوع متون پیکره شامل متون گفتاری، نوشتاری، رایانه‌ای (مانند ایمیل‌ها، پیامک‌ها یا صفحات وب) و یا ترکیبی از هر سه نوع تقسیم کرد. تمایز سوم شامل زبان یا زبان‌های به‌کاررفته در پیکره است و بر این اساس، پیکره‌های تک‌زبانه، دوزبانه، چندزبانه و موازی ساخته می‌شوند. در بخش بعد به کاربردهای مهم زبان‌شناسی پیکره‌ای، شامل فرهنگ‌نگاری، آموزش زبان، سبک‌شناسی، زبان‌شناسی حقوقی و تحلیل گفتمان، پرداخته شده است. در آخرین قسمت این بخش، بیکر معتقد است اغلب پرسش‌های تحقیقی در زبان‌شناسی پیکره‌ای حول یک پرسش کلی می‌چرخد: «مردم واقعاً چگونه از زبان استفاده می‌کنند؟» این پرسشی است که بسیاری از مطالعات توصیفی انجام‌شده روی زبان‌ها را با استفاده از رویکردهای پیکره‌بنیاد هدایت می‌کند. در نهایت، خروجی‌های حاصل از تحلیل پیکره‌ها نشان داده می‌شود و نمونه‌هایی از بسامد^۹ واژه‌ها، واژه‌های کلیدی^{۱۰}، همایندها^{۱۱} و فهرست‌های واژه‌نما^{۱۲} بیان می‌شود. مقاله با سه انتقاد اصلی واردشده به زبان‌شناسی پیکره‌ای پایان می‌پذیرد، اما بیکر بر این نکته تأکید می‌کند که با وجود همه نقدها به این روش، این انتقادات نمی‌توانند مانع تحلیل‌های پیکره‌ای بشوند، چرا که همه روش‌ها محدودیت‌های مخصوص به خود را دارند.

در اولین مقاله بخش روش‌های کمی، جودیت باکستر^{۱۳} رویکردهای تحلیلی-گفتمانی به متن و گفتگو را بررسی می‌کند. او در بخش اول مقاله یادآور می‌شود که امروزه بسیاری از زبان‌شناسان، زبان را واقعیتی اجتماعی می‌دانند و این مسئله را در برابر تمایز کنش و توانش

1. corpus-based
2. corpus-driven
3. Representative
4. Variety
5. Sampled
6. General
7. specialized

8. British National Corpus
9. frequency
10. keyword
11. collocation
12. concordance
13. J. Baxter

چامسکی قرار می‌دهد و تأکید می‌کند که کنش زبانی، معنادار و قاعده‌مند است. در بخش بعدی، مقاله به‌طور مفصل، چهار رویکرد اصلی به تحلیل‌گفتمان را مورد بررسی قرار می‌دهد؛ تحلیل مکالمه^۱، تحلیل گفتمان^۲، تحلیل گفتمان انتقادی^۳ و تحلیل گفتمان پساساختگرای فمینیستی^۴. او ابتدا ویژگی‌های هر روش را بیان می‌کند و سپس بر نقش آن در زبان‌شناسی اشاره می‌کند. تحلیل مکالمه بر ارتباط نوبت‌گیری^۵ و شرکت‌کنندگان^۶ تمرکز دارد و داده‌محور^۷ است. تحلیل گفتمان، متغیربودن گفتمان شرکت‌کنندگان مکالمه و بافت‌وابسته‌بودن آن را به رسمیت می‌شناسد و از این‌رو، استفاده از شکل‌های ویژه زبان برای ساخت صورت‌های مختلف از واقعیت را مجاز می‌داند. در تحلیل گفتمان انتقادی، ارتباط بین زبان و قدرت، متن و بافت، و اسازی^۸، بینامتنیت^۹ و جز آن بررسی می‌شود. این حوزه، گفتمان را به‌مثابه کاربستی اجتماعی و ایدئولوژیک در نظر می‌گیرد و از زبان برای کشف نابرابری‌های پنهان در روابط اجتماعی استفاده می‌کند. در تحلیل گفتمان پساساختگرای فمینیستی، به تنوع و تعدد هویت‌های گویندگان، پیچیدگی، به‌جای دوقطبی‌بودن، افراد مورد مطالعه و تأثیر متقابل تحلیل‌های خرد و کلان^{۱۰} توجه می‌شود. در پایان مقاله، دیدگاه چامسکی درباره مطالعه توانش زبانی و کم‌اهمیت‌بودن مطالعه کنش، از طریق هر کدام از این رویکردها نقد می‌شود.

فصل هفتم، با عنوان **قوم‌نگاری زبانی**، به بررسی سهم روش‌شناسانه و تحلیلی مطالعه زبان می‌پردازد. آنجلا کریز^{۱۱} دو موضوع کلیدی را به‌طور مفصل مورد بحث قرار می‌دهد: یکی بین‌رشته‌ای‌بودن قوم‌نگاری زبانی و برساخت‌گرایی اجتماعی (استفاده از زبان برای ساخت یک بافت و ایجاد واقعیت اجتماعی) و دیگری جهت‌گیری پساساخت‌گرایی (از طریق تعریف دوباره فرهنگ، جامعه، هویت و زبان) در قوم‌نگاری زبانی و چالش‌های آن. در بخش بعدی مقاله، به کاربردهای این روش اشاره و نشان داده می‌شود که قوم‌نگاری زبانی رویکردی نیست که در تعارض با روش‌های دیگر باشد، بلکه مکمل آن است و باعث غنای داده‌ها می‌شود. در پایان مقاله، با بهره‌گیری از مثال‌های گوناگون، تأثیر چندصدایی^{۱۲} و تعدد مشاهده‌کنندگان و تنها حضور یک مشاهدگر، نشان داده می‌شود.

-
1. Conversation Analysis (CA)	8. deconstruction
2. Discourse Analysis (DA)	9. intertextuality
3. Critical Discourse Analysis (CDA)	10. micro and macro analysis
4. Feminist Post-Structuralist Discourse Analysis (FPDA)	
5. turn-taking	11. A. Creese
6. Participant	12. multiple voices
7. data-centered	

نایل ادلی^۱ و لیا لیتوزلیتی، در مقاله هشتم کتاب، به بررسی استفاده از مصاحبه‌ها و گروه‌های تمرکز^۲ در پژوهش زبانی و علوم اجتماعی می‌پردازند. آنها بعد از مرور فرضیه‌های اساسی این دو روش، بر این نکته تأکید می‌کنند که بهتر است به جای تکیه صرف بر حدس و گمان و تجربیات کمی، با مردم صحبت کنیم تا به درک بهتر معنای مورد نظر آنها دست یابیم. در بخش بعدی مقاله، با نگاهی انتقادی به بررسی روش مصاحبه و چالش‌های آن می‌پردازند و این روش را یکی از انواع تعامل اجتماعی می‌دانند. در ادامه، انتقادات و حمایت‌های زبان‌شناسان مختلف بر روش «مصاحبه ساختارمند»^۳ (روشی که در آن پرسش‌ها از پیش تعیین شده و بسته است) و مصاحبه عمیق (روشی که در آن مصاحبه‌گر نقشی خنثی دارد و پرسش‌ها، صرفاً، مجموعه‌ای از پرسش‌های راهنما هستند) مطرح می‌شود و دو مثال برای روشن شدن بهتر این دو روش آورده می‌شود. نویسندگان این موضوع را یادآور می‌شوند که این دو روش بسیار به هم نزدیک‌اند و گاهی با هم هم‌پوشانی دارند و مرز بارزی میان این دو شیوه وجود ندارد. مهم‌ترین مزیت این دو روش، چنان‌که نویسندگان استدلال می‌کنند، این است که این روش‌ها دیدگاه‌های متعددی را ارائه می‌دهند و به کشف بهتر تجربیات شرکت‌کنندگان کمک می‌کنند و منجر به ارائه نتایجی می‌شوند که خارج از کنترل مصاحبه‌گر و گاهی خلاف نتایجی است که او انتظار داشته است. این فصل، با مروری انتقادی بر نقاط اصلی قوت و ضعف این روش‌ها، پایان می‌یابد.

عنوان فصل نهم، تحلیل‌های چندوجهی^۴: مسائل کلیدی است. جف بزمر^۵ و کری جوئیف^۶ استفاده از گفتار، نوشتار، نگاه‌ها^۷، حرکات^۸ و جز آن و مسائل کلیدی آن را در مطالعات زبانی برای ساخت معنا شرح می‌دهند و به بحث درباره رویکرد نشانه‌شناختی اجتماعی^۹ می‌پردازند و بیان می‌کنند که گسترش تفسیر اجتماعی از زبان و معانی آن برای حالت‌های متعدد ارتباط، ریشه در فرهنگ دارند. آنها استدلال می‌کنند که حالت‌ها^{۱۰} یک حس مشترک فرهنگی از مجموعه‌ای از منابع در یک جامعه است. در بخش بعدی مقاله، شیوه‌های گردآوری و تحلیل داده‌های چندشیوه را با استفاده از دو مثال، به‌طور مختصر، نشان می‌دهند: یکی حالت‌های چندشیوه در تعامل کلاس و دیگری استفاده از حالت‌های چندشیوه در ارائه منابع آموزشی. درحالی‌که در موقعیت کلاس نه‌تنها آنچه دانش‌آموز/ معلم می‌گویند مهم است، بلکه

1. N. Edley

2. focus group

3. structured interview

4. multimodal Analysis

5. J. Bezemer

6. C. Jewitt

7. gaze

8. gesture

9. social semiotic approach

10. mood

نگاه‌ها، حرکات، حالت‌ها و جز آن، که با آموزش همراه هستند، نیز، مهم است. این فصل با بحثی پیرامون امکانات بالقوه و محدودیت‌های تحلیل چندشیوه‌ای خاتمه می‌یابد.

درنهایت، در فصل دهم، جولینو گیمنز^۱ به تحلیل روایت در پژوهش زبان‌شناختی می‌پردازد. او، در آغاز فصل، به این نکته اشاره می‌کند که، در طول چهل سال گذشته، روایت مورد توجه تحلیل‌های زبان‌شناختی، جامعه‌شناختی و تحلیل گفتمان قرار گرفته است و آغاز تحلیل روایی به ارسطو و کتاب «بوطیقا» بازمی‌گردد. سپس به معرفی دو رویکرد در تحلیل روایت اشاره می‌کند: تحلیل مؤلفه‌ای روایت^۲ و تحلیل نقشی روایت^۳. تحلیل مؤلفه‌ای با کار لباو^۴ و ولتسکی^۵ (۱۹۶۷) آغاز می‌شود و بر تحلیل ساختاری عناصر صوری تأکید دارد، درحالی‌که تحلیل نقشی «اهداف روایت‌ها» را بررسی می‌کند؛ اینکه راویان چگونه دنیا را بازنمایی و تفسیر می‌کنند، چگونه خود و دیگران را بازنمایی می‌کنند و جنسیت، هویت‌های قومی و طبقه اجتماعی خود را می‌سازند. گیمنز، با ذکر نمونه‌های مختلف، هر دو رویکرد را مورد بحث قرار می‌دهد. در بخش ۱۰-۳ مفهوم «شبکه‌های روایت»^۶ معرفی می‌شود و به توصیف این مسئله می‌پردازد که چگونه عناصر ساختاری در یک روایت، شبکه‌ای درونی از معانی را ایجاد می‌کنند که تفسیر جامعی از یک روایت را اثبات می‌کند. این مفهوم معرفی شده است تا به توضیح این مسئله بپردازد که چگونه مجموعه‌ای از متون و روایت‌ها که در اطراف هسته یک روایت وجود دارند، ارتباط بین نقش‌های اجتماعی و محلی را برجسته می‌سازد که روایت‌ها را بازنمایی می‌کنند. شبکه‌های روایت از روش‌شناسی تحلیل گفتمان انتقادی استفاده می‌کند و از منظر معرفت‌شناختی در این حوزه جای دارد. این مفهوم بر چهار اصل نظری استوار است: بازنمایی^۷، ابطال‌پذیری^۸، خاستگاه^۹ و اعتباریابی^{۱۰}. در پایان فصل، چهار مرحله ساخت و تحلیل شبکه‌های روایت، شامل جمع‌آوری داده، تحلیل، تفسیر و تبیین، با آوردن چندین نمونه، مورد بحث قرار می‌گیرد.

نکات زیر از دیدگاه نگارنده این سطور، پیرامون کتاب روش‌های پژوهش در زبان‌شناسی، قابل ذکر است: این کتاب دو بار معرفی و نقد شده است؛ یک بار توسط آنیش کوشی^{۱۱} (۲۰۱۲) در لینگویست‌لیست^{۱۲} و یک بار توسط مایکل اریبایالن^{۱۳} (۲۰۱۳: ۱۱۳) که خود می‌تواند نشانی از

1. J. C. Gimenez

2. componential analysis of narrative

3. functional analysis of narrative

4. W. Labov

5. J. Waletzky

6. narrative network

7. representation

8. falsifiability

9. derivation

10. validation

11. A. Koshy

12. Linguist List

13. M. Arribas-Ayllon

اهمیت کتاب باشد. اریبایالن به بررسی «پارادایم^۱» در این کتاب می‌پردازد و بعد از معرفی هریک از فصل‌های کتاب، به یکی از ویژگی‌های شگرف کتاب اشاره می‌کند و می‌نویسد: با وجود رشد فزاینده پژوهش‌های بین‌رشته‌ای، این گرایش دوسویه بین نویسندگانی که روی روش‌های کیفی کار می‌کنند، الزاماً برقرار نیست!

در ابتدا باید درباره عنوان کتاب، روش‌های پژوهش در زبان‌شناسی، به این نکته اشاره کرد که عنوان با محتوای آن همسویی کاملی ندارد و اگرچه از عنوان کتاب این‌طور برمی‌آید که کتاب، تمام روش‌های پژوهش در زبان‌شناسی را دربردارد، اما در واقع، بیشتر برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش در حوزه‌های جامعه‌شناسی زبان و تحلیل گفتمان سودمند است. گذشته از آن، نیمی از کتاب (پنج فصل) به بخش دوم، یعنی روش‌های کیفی اختصاص یافته است و به نظر می‌رسد نوعی تأکید در کتاب نسبت به روش پژوهش کیفی وجود دارد. کتاب بیشتر بر جنبه‌های کاربردی زبان، فرهنگ و تأثیر آن بر زبان و در کل نگاه اجتماعی به زبان تأکید دارد و این نوع نگاه، برای پژوهندگان، راهنمایی گام‌به‌گام و مفصل محسوب می‌شود.

از آنجا که کتاب حاضر مجموعه مقالات است و هر مقاله به توضیح مسائل مطرح در آن حوزه روش‌شناسی می‌پردازد، سعی شده است تا از سرشناس‌ترین نویسندگان و متخصصان آن حوزه استفاده شود. چون هر فصل به یک روش پژوهش متفاوت اشاره می‌کند، این مسئله را فرض نمی‌کند که خواننده با موضوع مقاله آشناست و برای کمک به خواننده، هر فصل با یک چکیده کوتاه، آغاز می‌شود و تصویری کلی از بخش‌های مختلف مقاله به دست می‌دهد و آنچه را در پایان فصل از خواننده انتظار دارد بیان می‌کند و در نهایت مقاله با پیشنهادهایی برای مطالعه بیشتر به اتمام می‌رسد. از آنجا که بیشتر مطالب مورد بحث در مقاله‌ها بر پایه منابع معرفی و پیشنهاد شده هستند، این کتاب می‌تواند علاوه بر دانشجویان زبان‌شناسی، برای پژوهندگان و متخصصان در حوزه‌های مختلف زبان‌شناسی سودمند باشد. عنوان انتخاب شده برای هر مقاله با محتوای مباحث ذکر شده در آن مقاله همسویی کامل دارد؛ هر فصل با بحثی پیرامون مفاهیم پایه شروع و سپس مباحث نظری مرتبط با آن موضوع معرفی می‌شود. پرسش‌ها و استدلال‌های ارائه شده در بیشتر فصل‌ها از منظر یک روش‌شناسی بررسی و به جنبه‌های مثبت و منفی آن اشاره می‌شود، حتی در جایی که روشی آمیخته ذکر می‌شود، نویسندگان باز هم به مسائل باقی‌مانده و حل‌نشده اذعان می‌کنند و راه را برای پژوهش‌های بیشتر باز می‌گذارند. برای درک بهتر خواننده، هرکجا لازم بوده، از نمونه‌های مختلف، جدول، نمودار و آمار و ارقام استفاده شده است تا مسائل مطرح با جزئیات بیشتر قابل درک باشد و

همین امر به مقاله‌ها رنگ آموزشی بیشتری می‌دهد. باوجود اینکه توصیه‌های کاربردی و عملی معرفی می‌شود، اما انتخاب هرکدام از روش‌ها را به عهده خواننده می‌گذارد تا بعد از تجزیه و تحلیل جوانب مثبت و منفی، دست به انتخاب بزند.

در پایان، می‌توان گفت کتاب *روش‌های پژوهش در زبان‌شناسی*، افقی تازه پیش روی زبان‌شناسان قرار می‌دهد و به عنوان منبعی سودمند، خصوصاً برای دانشجویان این رشته، پیشنهاد می‌شود. کتاب سعی می‌کند با زبانی ساده و قابل فهم به معرفی و تبیین روش‌های مختلف در پژوهش‌های زبان‌شناسی بپردازد. به نظر می‌رسد جای کتاب‌هایی از این دست به زبان فارسی، دست‌کم به صورت ترجمه آثار، خالی است و بر پژوهندگان این حوزه است که به این جنبه مهم پژوهش، توجه بیشتری داشته باشند.

سعیده قندی

کارشناس ارشد زبان‌شناسی همگانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

منابع

ساروخانی، باقر (۱۳۷۷). *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

دلاور، علی (۱۳۷۴). *مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی*. تهران: رشد.

Arribas-Ayllon, M. (2013). "Review of *Research Methods in Linguistics*". *Qualitative Research*. 13(1). 111–113.

Koshy, A. (2011). <http://linguistlist.org/issues/22/22-2994.html>

Podesva, R. J., and D. Sharma (Eds). (2013). *Research methods in linguistics*. New York, NY: Cambridge University Press.

Walliman, N. (2011). *Research Methods the basic*. London: Routledge.

Wray, A. and A. Bloomer (2006). *Projects in Linguistics: A Practical Research Guide to Researching Language*. London: Hodder Arnold.